

Suomen Suurkisasat 1947.
Kuva: F. E. Fremling/Museovirasto

JARI KUPILA

Paradoksi 1952

Helsingin olympialaiset olivat historiallinen käänne suomalaisuudelle ja suomalaisten pääkaupungille, mutta mitä olisikaan suomalainen urheilukulttuuri, jos omia olympialaisia ei olisi koskaan järjestetty?

VUODEN 1952 HELSINGIN OLYMPIALAISISTA on tullut niin kiinteä osa suomalaisen historiankirjoituksen kanonisoitua perustarinaa, että kisojen tarkastelun näkökulmat ovat jääneet erään kohdin yksipuoliseksi.

Yksi ulottuvuus, jota tutkimus ja kisoja koskeva julkinen keskustelu on varsin vähän huomionnut, liittyy kisojen jättämään perintöön Suomen urheilukulttuurille.

Kisojen konkreettisen merkityksen Helsingin rakennetulle kaupunkikuvulle on todettu moneen kertaan, samoin on mainittu kisojen henkinen merkitys sodan jälkeisestä ahdingostaan toipuvalla kansakunnalla. On huomioitu poliittiset ulottuvuudet, on kerrattu kuinka Lonkero ja Aperita tulivat kisojen mukana Alkon tuotevalikoimaan.

Sekin tiedetään, että kisojen aikana satoi, yleisöä oli odotuksia vähemmän ja suomalaisten menestys jäi pettymykseksi – vaikka 22 mitalia onkin lopulta osoittautunut koko sotien jälkeisen olympiahistoriamme ylivoimaisesti parhaaksi saavutukseksi.

Mutta mitä kisahanke merkitsi urheilukulttuurille itselleen? Mihin suuntaan olympialaiset veivät suomalaisen urheilun painopisteitä ja identiteettiä?

Helsingin olympialaiset voi nähdä käänteenä. Kisat päättivät 1800-luvun lopulla käynnistyneen kehitysjakson, jonka aikana urheilukulttuuri järjestäytyi ja loi

muotonsa sekä omaksui prioriteettinsa, valtarakenteensa ja identiteettinsä – ja tuotti samalla yhteiskunnallisen roolinsa ja merkityksensä.

Suomen urheiluhistorian alkuvaihe tuli valmiiksi. Oli syntynyt järjestäytynyt kansallinen urheilukulttuuri ja kytkeydytty kansainväliseen urheiluun – ensin menestymällä urheilussa ja lopulta kasvamalla rooliin, jossa voitiin isännöidä kansainvälisesti näkyvin huipputapahtuma.

Omissa olympiakisoissa päättyi vaihe, jolloin suomalaisella urheilulla oli tarve todistaa olemassaolonsa muulle maailmalle. Enää ei tarvinnut. Oltiin uskottavasti kansainvälisen urheiluyhteisön jäseniä, suorastaan sisäpiiriä. Vaikka menestys vähän jo hiipuikin.

Samalla myös muu suomalaisuus ympärillä alkoi muuttua suuntaan, jossa urheilun merkitys kansallisen olemassaolon osoittajana vähentyi. Suomi aikuistui sotien kiiras-tulen jälkeen. Oma mielikuva siitä, että Suomella todellakin oli paikkansa maailmankartalla, alkoi olla uskottavasti valmis.

Helsingin kisat olivat merkittävä sen osoittamisessa, että maailmassa oli, kaikkien sotavuosien jälkeenkin, sellainen maa kuin Suomi. Kisat viestivät tätä muulle maailmalle, mutta etenkin suomalaisille itselleen. Kun viimeinen sotakorvausjunakin lähti ja Armi valittiin maailman kauneimmaksi juuri kisojen aikana, laukaisi kisaisännöys tunnelman siitä, että nyt kääntyy uusi aika.

Urheilun rooli tuntemuksen konkretisoijana oli merkittävä, mutta paradoksaalista kyllä, kisat olivat samalla eräänlainen joutsenlaulu aikakaudelle, jolloin urheilulla oli erityinen merkittävyys kansallisen identiteetin tuottajana, osoittajana ja vahvistajana.

Omat olympialaiset symboloivat suomalaisten tarinan käännettä. Osa uutta todellisuutta oli se, että vaikka urheiluun suhtauduttiin Suomessa positiivisesti, sen yhteiskunnallinen merkitys alkoi muuttua.

Urheilussa itsessään tätä hidasta muutosta ei huomattu. Oltiin niin tyytyväisiä siihen, että pidettiin Suomea maailmankartalla, ettei havahduttu syntyneeseen tarpeeseen päivittää oman olemassaolon perusteita.

Joku voisi sanoa, ettei ole täysin huomattu vielä 2000-luvullakaan.

Sotia edeltävän aikakauden Suomi jäi 1950-luvun alun ilmapiiressä monin kohdin historiaan.

Näin myös urheilussa. Ajassa kasvoi ilmiöitä, joissa piili haaste olympiaurheilun merkitykselle urheilutekemisen johtotähtenä. Jalkapallossa hapuultiin kosketuksia kansainväliseen ammattilaiskulttuuriin, nyrkkeilyssä samoin. Moottoriurheilu alkoi hiljalleen nostaa merkitystään. Jääkiekko alkoi ottaa ensimmäisiä kehitysaskelia, kuten muutenkin joukkueurheilu.

Vielä 1950-luvulla nämä ilmiöt kasvoivat hieman piilossa, mutta 1960-luvulta lähtien pelin henki on ollut selvä.

Urheilun arki on tuottanut koko ajan ilmiöitä, jotka ovat kyseenalaistaneet olympiaurheilun erityismerkityksen.

Yhteiskunnallinen todellisuus alkoi viedä tähän suuntaan heti sotien jälkeen. Kun vielä olympiamenestyskin jäi sotien jälkeen vaatimattomaksi, on vaikea nähdä miten sotien jälkeistä urheilevaa Suomea – ja sen johtajuutta – olisi enää saatu huumaantumaan olympiaurheilun erityisestä merkityksestä, ellei juuri vuonna 1952 olisi ollut omia olympiakisoja.

Vuonna 1952 aikuistui sukupolvi, joka ei ollut oikein syntynytäkään, kun viimeinen suuri suomalainen olympiatriumfi koettiin Berliinissä 1936. Sitä sukupolvea ei kiinnostanut sotia edeltävien aikojen muistelu. Se sukupolvi katsoi eteenpäin.

Jos kisat olisivat olleet vaikkapa Los Angelesissa, Suomen menestys olisi luultavimmin jäänyt Helsingissä nähtyä heikommaksi. Kisojen seuraaminen olisi ollut etäistä. Lisäksi Itäblokki ei olisi niihin osallistunut ja länsieurooppalaistenkin osallistuminen olisi ollut kustannussyistä laiskaa, mikä olisi vienyt myös kansainvälisestä loistosta paljon pois.

Mikä olisi saanut sen sukupolven, jonka tehtäväksi tuli 1950- ja 1960-lukujen Suomen rakentaminen, pitämään olympialaisia erityisen merkittävänä asiana, jos juuri vuonna 1952 ei olisi ollut omaa erityistä olympiakokemusta?

Kun kisat olivat Suomessa, 1950-luvun alkuvuosina herännyt usko parempaan tulevaisuuteen konkretisoitui omiin kisoihin. Se opetti myös myöhemmät suomalaiset kokemaan käänteen sotavuosista hyvinvointiin olympiakisojen vauhdittamana asiana.

Tämä on ollut omiaan lisäämään urheilua kohtaan tunnettua positiivista asennetta yhteiskunnassa. Iso osa tästä asenteesta on kytkeytynyt juuri olympiaurheiluun.

Ilman omia kisoja sellaista perustetta ei olisi ollut. 1950-luvun alussa alkanut nousukausi olisi tempaissut suomalaiset iloisempaan elämänmenoon ilman kisojakin, mutta urheilulla ei olisi ollut mitään symbolista tai konkreettista roolia ilmapiirin synnyttäjänä.

Urheiluelämäkin olisi varmasti ainakin kansallisena ilmiönä piristynyt. Olympialaisilla ei kuitenkaan olisi ollut tässä prosessissa roolia. Tämä olisi vaikuttanut urheilun johtamisen painopisteisiin ja sitä kautta koko urheiluelämän omiin prioriteetteihin.

Urheilun tarve sotien jälkeisessä yhteiskunnassa olisi määrittynyt toisilla perusteilla. Ei olisi ollut tarvetta laadata koko urheilun huomiota ja resursseja olympiahankkeen tueksi, olisi voitu hakea toisenlaisiakin kasvupolkuja ja antaa tilaa myös olympiaurheilun kanssa ristiriitaisillekin kehityskuluille.

Oleennaista on myös olympialaisten ja järjestöelämän yhteys. Se, miksi urheilujohtajuus ja urheilun yhteiskunnallisen puheenvuoron päivitys jumiutuivat 1950-luvulla, johtui pitkälti järjestöelämän sekasortoisesta vaiheesta.

Se, että TUL, CIF ja SVUL pakotettuina suostuivat sotien jälkeen yhteistoimintaan olympiakisojen turvaamiseksi, oli muodollisen ”urheilusovun” ohella myös tekijä, joka patosi painetta. Kun painetta ei voitu avoimesti kohdata ja käsitellä, se purkautui TUL:n ja SVUL:n leireissä kisojen jälkeisinä vuosina sisäisesti repivänä ja leirijakoja syventäen.

Voi kysyä, olisiko urheilun sisäpolitiikan tulehtuminen voitu estää, jos järjestökenttä olisi voinut sopeutua sodanjälkeisen todellisuuteensa omista lähtökohdistaan, painetaan rauhallisesti käsitellen – ja rakentaa lopulta realistisen reitin aitoon yhteistoimintaan ilman ulkoisen olympiapaineen pakkoa?

Helsingin kisat olivat monumentti sukupolvelle, joka nuoruudessaan tuotti itsenäisen Suomen huippu-urheilun suuren menestysjakson – ja joka keski-ikäistytyään teki Helsingistä olympiakisojen isännän.

Näiden kisojen jälkeen Suomi ja suomalaisuus muutuivat, maailma muuttui, kansainvälinen huippu-urheilu muuttui. Samalla muuttui Suomen rooli maailmassa ja urheilussa.

Muutos muutti myös kansallista tapaamme kokea urheilu ja nähdä sen merkitykset, mutta muutos olisi voinut olla huomattavasti rajumpi ilman omia olympialaisia. Se, että olympiaurheilulla säilyi Suomessa myös sotien jälkeisessä todellisuudessa niin keskeinen rooli osana huippu-urheilumme valtarakenteita ja prioriteetteja, selittyi vahvasti omien olympialaisten jättämällä kokemuksella.

Jälleenrakennusvuosien dynamiikka sai aikaan uutta kehitystä myös urheilussa, mutta urheilun johtamisessa ja järjestelmän ylätasojen linjauksissa olympiaurheilun rooli vain vahvistui. Eikä asema ole aidosti horjunut myöhemminkään. 2020-luvullakin urheilun johto on organisoitu, ainakin muodollisesti, Olympiakomitean alaisuuteen.

Omien kisojen järjestäminen kiillotti olympiaurheilun merkityksen.

Voimistelijoita ja yleisöä Suomen Suurkisojen päätäjäisjuhlassa Töölön Pallokentällä vuonna 1947.

Kuva: Väinö Kannisto/ Helsingin kaupunginmuseo.

Sen johto hallinnoi mandaattia, joista lausutaan urheilumme tärkeimmät puheenvuorot yhä.

Omien kisojen järjestäminen ikään kuin kiillotti olympiaurheilun merkityksen. Kisahuuma lumosi urheilujohdajuuden niin, että se vaikutti johtamisen perimässä vielä vuosikymmeniä. Vaikka Suomen asema urheilun suurvaltana on lipunut historiaan, yksittäisten olympiamitalien merkitys paisui paisumistaan 1900-luvun toisen puoliskon johtamisessa – vaikka arjessa kehittyi koko ajan ilmiöitä, jotka veivät muita tavoitteita kohti.

Palataanpa siihen jossitteluun. Siis mitä jos ne Helsingin kisat olisivatkin olleet Pohjois-Amerikassa, kuten vaihtoehto oli?

Kisojen merkitys olisi mitä luultavimmin jäänyt suomalaisittain kuriositeetiksi. Kisoihin olisi menty ilman Helsingin kisamenestyksen pelastaneita melojia ja muutenkin pienemmällä ryhmällä.

Lisäksi olisi jäänyt kokematta se euforia, jonka **Paavo Nurmen** ilmaantuminen maratonportista aiheutti.

Suomalaisen urheilun virallinen narratiivi ikään kuin betonoitui avajaishetkissä. Sotia edeltänyttä menestysjaksoa ei olisi saatu kytkettyä sotien jälkeisen urheilun perustaksi ilman niitä hetkiä. Paavo Nurmi olisi jäänyt kaukaisemmaksi historian hahmoksi ilman avajaisuoksuaan.

Jos kisat olisivat olleet Amerikassa, olympiaurheilun historiallinen merkitys olisi jäänyt kiillottamatta sotien jälkeiselle Suomelle. Se olisi vaikuttanut siihen, miten urheilun merkitys olisi koettu 1950-luvulla – ja se taas olisi mahdollistanut toisenlaisiakin kehityspolkuja kuin olemme nähneet.

Erityisaseman horjuminen ei olisi koko olympiaurheilun merkitystä vienyt, mutta olisiko sotien jälkeen kyetty paremmin antamaan tilaa olympiaurheilun etujen kanssa ristiriitaisillekin kehityskuluille, jos kaikki huomio ei olisi fokusoitunut olympialaisiin?

Olisiko esimerkiksi jalkapallon ammattilaiskulttuurin kehittymistä voitu jarruttamisen sijasta vauhdittaa ja mahdollistaa Aulis Rytkösen kaltaisten pioneerien laajamittainen esinmarssi Euroopan kentillä jo 1950-luvulla – siis vähän siihen tyyliin kuin Ruotsissa?

Olisiko joukkueurheilun kehitys päässyt liikkeelle luontevammin ja heti alkuvaiheistaan täysivaltaisena osana huippu-urheilua – ilman keskustelua siitä, onko joukkueurheilu edes oikeaa urheilua?

Mitähän se olisikaan merkinnyt koko urheilukulttuurille?

1950-luvun jälkeistä Suomea leimasi kaupungistuminen ja erilaisen populaariviihteen kulutuksen kasvu. Se muokkasi myös urheilun yhteiskunnallisia tarpeita.

Tarvittiin urheiluelämyksiä joka viikko, ei olympiadin välein.

Tähän yhdistyi tarve sosiaalisiin kokemuksiin. Kansainvälinen menestys oli toki koko ajan tärkeää, mutta samalla kasvoi myös kansallisen ja paikallisen urheilun seuraamisen uusi perinne.

Samalla, hyvinvointivaltion kehittyessä, alkoivat korostua myös liikunnalliset arvot. Koululiikunnan ohella alettiin tarvita vapaa-ajan liikuntaa koko väestölle. Sekin vei suuntaan, jossa kaiken satsaaminen olympiamitaleihin ja maailmalla näkyviin yksittäisiin menestyksiin, ei oikein enää riittänyt urheilun yhteiskunnalliseksi perusteeksi.

Urheilun johtaminen ei herännyt tämän muutoksen kyytiin, muutamaa lajia lukuun ottamatta. Näitä lajeja leimasi se, että olympiamenestys ei ole niissä päätavoite.

Olympiaurheilu ja siihen latautuneet historialliset merkitykset – ja tähän liittyen urheilusysteemin rahoitusmekanismien sitkeä painotus olympiamenestyksiin – hidastivat halua reagoida nykyaikaan. Ne suorastaan estivät urheilua päivittämästä yhteiskunnallista pelikirjaansa.

Helsingin kisat vauhdittivat Helsingin ja Suomen kehitystä, auttoivat niitä tarttumaan ajan dynamiikkaan kiinni. Paradoksaalista on, että kokemuksen tuottanut urheilujärjestelmä itse unohti loikata mukaan kehitykseen, joka kisojen ansiosta urheilua ympäröivässä yhteiskunnassa vauhdittui.

On rohkeaa väittää, että kokemus omista olympialaisista ja siihen liittyvästä euforiasta olisi urheilun johtamista leimaavan yhteiskunnallisen reaktiohitouden tradition taustalla. Mutta ei tässä muutakaan voi. ♦